

УДК 316.472:37.013.42
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.250-253

Маркова Наталія Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра соціальної роботи

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Старобільськ, Україна

natalya.v.markova@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1831-0942>

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ МОЛОДІ ДО ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ

Анотація. Стрімке зростання кількості користувачів соціальних мереж є основною тенденцією сучасного інформаційного суспільства. Нажаль, інформація в соціальних мережах не завжди носить позитивний характер. А молодь, в силу своїх психологічних та вікових особливостей, є сензитивною до деструктивного віртуального впливу. Тому мета статті – виявити та охарактеризувати гендерні особливості поведінки молоді в соціальних Інтернет-мережах, та їх сприйнятливості до деструктивного впливу. Для досягнення мети дослідження використано методи аналізу, узагальнення та систематизації 58 (29 юнаків та 29 дівчат) сторінок користувачів соціальних мереж із числа студентів; бесіди та тестування для визначення сприйнятливості до деструктивного впливу. Отримані у ході дослідження результати показали, що у хлопців відзначається більший рівень сугестивності та критичності до отримуваної інформації, що робить їх складними об'єктами для деструктивного впливу. Автором зроблено припущення, що молодь з низьким рівнем маніпулятивної поведінки та зі заниженим рівнем суспільності більш схильна до сприйнятливості деструктивному впливу, в тому числі з Інтернет-мережі. Автор робить висновок про те, що з метою нейтралізації деструктивного впливу віртуальних мереж в процесі соціальної роботи у молодих людей, необхідно сформувати, перш за все, стійку критичність до негативного впливу з боку деструктивних сегментів сучасних соціальних мереж через усвідомлене ставлення змістом виходить від них інформації.

Ключові слова: гендер; Інтернет-мережа; деструктивний вплив; психологічний захист.

Вступ. Стрімкий розвиток та повсемісна розповсюдженість комп'ютерних інформаційних технологій є одними із основних ознак сучасного суспільства. Зокрема, мережа Інтернет стала ледь не першочерговою сферою життєдіяльності людей, особливо дітей та молоді.

We Are Social и Hootsuite в своєму щорічному звіті про стан цифрової сфери Global Digital 2021 зазначають, що зараз в світі налічується 4,20 мільярда користувачів соціальних мереж. За останні 12 місяців ця цифра зросла на 490 мільйонів, що означає зростання більш ніж на 13% в річному численні. Соціальними мережами в 2021 році користуються 53,6% світового населення [1].

Проте, мережа Інтернет все частіше перетворюється в канал негативного впливу на неповнолітніх, виховує їх в дусі всюдозволеності і розбещеності, деформує їх моральну свідомість, сприяє віктимізації, маргіналізації та криміналізації.

Молодь, в силу своїх психологічних та вікових особливостей, є сензитивною до деструктивного віртуального впливу.

Під деструктивним впливом ми розуміємо такий вплив, що руйнує свідомість і особистість, негативно позначається на психічному, фізичному і соціальному здоров'ї. Прояви деструктивної поведінки можуть стати джерелом підвищеної небезпеки як для самої людини, так і для її близьких, оточуючих і суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання інформаційного суспільства та гендеру присвячено чимало сучасних праць.

При змістовному аналізі психолого-педагогічної літератури визначено, що існує безліч праць, присвячених проблемі негативного впливу Інтернету на молодь. Так, в роботі І.Кахно («Деструктивний вплив засобів масової інформації на стан психічного здоров'я сучасної молоді», 2015) проаналізовано деструктивні аспекти впливу засобів масової інформації на психічне здоров'я сучасної молоді.

О.Гіда («Соціальні мережі як засіб деструктивних впливів через інформаційний простір», 2013) розглянув проблему використання можливостей соціальних мереж для посилення впливу на суспільство, формування в ньому певних стереотипів і ліній поведінки.

Є. Архипова («Медіаосвіта в контексті захисту людини від деструктивних інформаційних впливів», 2012) у своїй статті, присвяченій аналізу впливу медіа- (інформаційної) освіти на рівень захисту людини від деструктивних інформаційних впливів, назвала єдиним дієвим засобом уникнення таких впливів – підвищення рівня інформаційної культури та освіти населення, формування критичного мислення.

Гендерні проблеми інтернет-комунікацій, в ЗМІ й рекламі досліджені у працях Т.Бурейчак (дискурси тілесності в українській рекламі), Л.Чернявської (відображення гендерної проблематики в українських ЗМІ), О.Горошко (гендерні аспекти інтернет-комунікацій при використанні різноманітних сервісних платформ), Ю.Белікової (гендерні особливості інтернет реклами) та О. Шайкіної (гендерні особливості поведінки користувачів соціальних мереж).

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, досі залишається не розглянутими питання про гендерні особливості користувачів соціальних Інтернет-мереж, та відповідно до цього їх сприйнятливості до деструктивного інформаційного впливу.

Тому **мета** статті – виявити та охарактеризувати гендерні особливості поведінки молоді в соціальних Інтернет-мережах, та їх сприйнятливості до деструктивного впливу.

Для досягнення мети дослідження використано такі **методи**: аналіз, узагальнення та систематизація інформації для визначення особливостей поведінки молоді у мережі; бесіди та тестування для визначення сприйнятливості до деструктивного впливу; мето-

ди математичної статистики для обробки отриманих у ході діагностики результатів.

Виклад основного матеріалу. Процес дослідження гендерних особливостей сприйнятливості молоді до деструктивного впливу соціальних інтернет-мереж відбувався нами у 3 етапи:

1) оскільки сторінка в соціальній мережі по суті є проекцією особистості її творця, то з метою вивчення гендерних особливостей поведінки в соціальній мережі нами було проведено аналіз 58 (29 юнаків та 29 дівчат) сторінок користувачів соціальних мереж із числа студентів 1 курсу Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» у віці 17-18 років. Під час вивчення сторінок аналізувалися: висловлювання і статуси, тематика підписок, кількість і зміст фотографій, акцент на професії та життєвих заняттях, захоплення;

2) співбесіда з власниками сторінок соціальних мереж, проведення методик для діагностики механізмів психологічного захисту «Індекс життєвого стилю» (Г.Келлерман, Р.Плутчик і Х.Р.Конте) [2]; тест «Визначення рівня сугестивності» О.П. Єлісеєва [3, с.222–225] і «Маніпулятор» О.С.Прутченкова [4, с.57–60];

3) підведення підсумків.

Результати першого етапу дослідження дали змогу виявити наступні особливості поведінки в соціальній мережі юнаків та дівчат:

- 22 з 29 сторінок дівчат та 12 з 29 – юнаків виявилися відкритими для загального доступу;

- дівчата викладають в мережу багато особистих фото та інформації про місце проживання, навчання, номери телефонів; в той час, коли у половини юнаків вони були зовсім відсутні;

- кількість друзів в обох досліджуваних групах виявилася майже однаковою: від 100 до 150. Тільки в одного хлопця було лише до 16 друзів, а у однієї дівчини їх виявилось 1400;

- у середньому кількість підписок у юнаків до 70 груп, у дівчат – більше 120. У деяких підписах виявлено підозрілий контент (назва та тематика групи не відповідає змісту, адміністратор не фільтрує розміщувану інформацію, стрічка новин переповнена сумнівною рекламою);

- у юнаків тематика підписок та публікацій носить дозвілєвий характер, переважають спорт, бізнес, політика, жінки. На сторінці часто публікуються результати онлайн-ігор, трапляються групи з функцією торгівлі, з інтимними зображеннями жінок у мережі та з домінуючою у назвах та статусах нецензурною лексикою. Частіше ніж у дівчат трапляються групи з так званим «шок-контентом» (викликає у користувача різко негативні почуття і відчуття: страх, жах, огиду, приниження);

- тематика сторінок дівчат носить особистісний характер, багато публікацій та підписок, спрямованих на сферу міжособистісних відносин, родини. Друге місце займають підписки та публікації з приводу моди і шоу-бізнеса, побутових проблем і здоров'я;

- щодо коментарів: у юнаків обговорення частіше супроводжується високим ступенем критичності і емоційності оціночних суджень. В той час коли дівчатам властивий високий ступінь інтимності і деталістичності обговорюваної інформації, готовність до отримання або надання ради щодо побутових та міжособистісних проблем.

У результаті реалізації другого етапу дослідження встановлено, що:

- молоді люди проводять у соціальних мережах більше 4 годин на добу; щогодини обов'язково пе-

ревіряють особисті повідомлення та переглядають стрічку новин;

- всі учасники дослідження мають блоги і сторінки відразу в декількох соціальних Інтернет-мережах;

- у кожного в друзях виявилось понад 10 осіб зовсім не знайомих;

- облікові записи у соціальних мережах 4 хлопців та 7 дівчат були об'єктами шахрайства та злому сторінки; 2 спроби шахрайства по відношенню до дівчат виявилися вдалими – відбулося пересилання власних коштів на рахунок;

- за результатами визначення механізмів психологічного захисту встановлено, що для дівчат типовими є «регресія» (це такий спосіб захисту, коли психіка вдається до повернення в дитячий стан з метою зниження тривоги або вирішення конфлікту) та «реактивне утворення» (особистість запобігає вираженню неприємних або неприйнятних для неї думок, почуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень); для юнаків - «витіснення» (за допомогою витіснення неприйнятні для особистості імпульси: бажання, думки, почуття, що викликають тривогу, стають несвідомими) та «інтелектуалізація» (дія інтелектуалізації проявляється в заснованому на фактах надмірно «розумовому» способі подолання конфліктної ситуації без переживань. Іншими словами, особистість припиняє переживання, викликані неприємною або суб'єктивно неприйнятною ситуацією за допомогою логічних установок і маніпуляцій, навіть при наявності переконливих доказів на користь протилежного.);

- результати тесту «Маніпулятор», спрямованого на вимірювання рівня макіавеллізму особистості в ціннісних установках і її схильності до маніпулювання іншими людьми засвідчили високий ступінь маніпулятивної поведінки у 48 % дівчат та 55 % хлопців; середній мають 26 % дівчат та 30 % хлопців; низький – у 26 % дівчат та 15 % юнаків. Слід зазначити, що люди з низьким ступенем «макіавеллізму» – «гарні хлопці», яким, на перший погляд, доброта не дає маніпулювати іншими. Але тут може ховатися ще більш витончений стиль маніпулювання: стиль доброго гарного хлопця, який дозволяє маніпулювати собою. З молоддю, яка має низький рівень маніпулятивної поведінки, як би це дивно не виглядало, також потрібно проводити профілактичні заходи. Адже таким людям важко усвідомлювати свої інтереси і витримувати діловий стиль в відношенні з людьми.

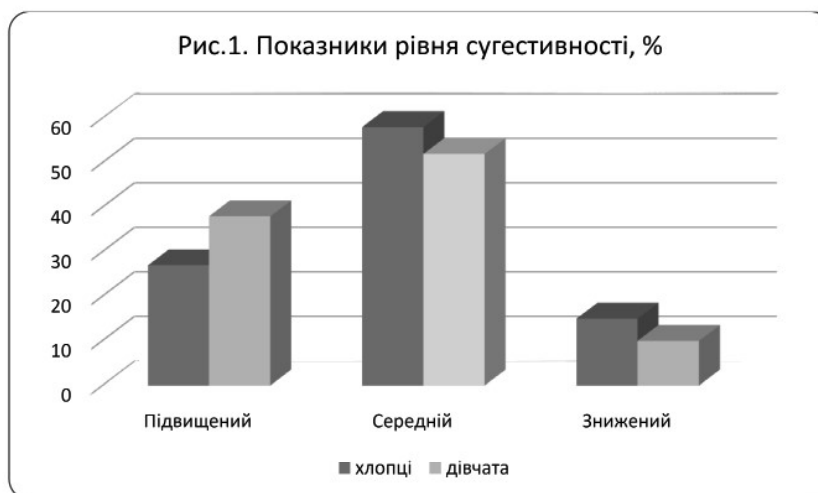
- за результатами тесту з визначення рівня сугестивності встановлено, що у 38% дівчат підвищений рівень сугестивності, у 52% - середній, і тільки у 10 % - знижений; у 59 % хлопців середній рівень сугестивності, у 27 % - підвищений і у 14 % знижений.

Отримані результати представлені на Рис. 1.

Отже можна зробити припущення, що молодь з низьким рівнем маніпулятивної поведінки та з високим рівнем сугестивності більш схильна до сприйнятливості деструктивному впливу, в тому числі з Інтернет-мережі. Підтвердженням цьому може слугувати і той факт, що молоді люди із високим рівнем сугестивності вже були об'єктами шахрайства, а їх сторінки у соціальних мережах переповнені особистою інформацією та кількістю незнайомих у друзях.

Висновки. Отримані у ході дослідження результати показали незначну різницю у поведінці юнаків та дівчат в мережі Інтернет та їх сприйнятливості до деструктивного впливу. У хлопців відзначається менший рівень сугестивності та більший критичності до отримуваної інформації, що робить їх складними об'єктами для деструктивного впливу.

Також проведений аналіз дозволив сформува-

ти уявлення щодо джерел та видів деструктивного впливу:

- дівчатам слід приділяти увагу наповненню сторінки у соціальній мережі особистою інформацією, остерігатися незнайомих та емоційно наповненого спілкування з ними; критично сприймати коментарі, пропозиції та інформацію з приводу апелювання до зовнішності, кумиру тощо;

- юнаків підстерігають ризики Інтернет-шахрайства з угодами купівлі-продажу; негативний контент з ілюстрацією сцен жорстокості; схильність до онлайн-ігор; залучення до «легкого заробітку» через розповсюдження психотропних речовин.

На нашу думку, вирішення проблеми нейтралізації або мінімізації негативного впливу віртуальних соціальних мереж повинно ґрунтуватися на організації комплексної роботи з представниками підростаючого покоління, спрямованої на нейтралізацію деструктивного інформаційно-психологічного впливу, який надходить з соціальних мереж, здатного зруйнувати свідомість, психічне здоров'я і особистість молодої людини.

З метою нейтралізації деструктивного впливу віртуальних мереж в процесі соціальної роботи, на нашу думку, необхідно сформувати такі компетенції в галузі медіа-безпечної поведінки:

- стійку критичність до негативного впливу з

боку деструктивних сегментів сучасних соціальних мереж через усвідомлене ставлення до ціннісного змісту надходжуваної від них інформації;

- здатність до ефективної когнітивної обробки складної інформації, одержуваної в процесі участі в соціальних комунікаціях в сучасному мережевому просторі;

- здатність до реалізації базових процедур аналізу основних каналів і джерел соціально значущої інформації;

- здатність до критичної оцінки і корекції власної поведінки в соціальних мережах і глобальному медіа-просторі в цілому.

Підводячи підсумок сказаному, можна відзначити, що соціальні Інтернет-мережі на сьогоднішній день значно впливають на формування самосвідомості молодого покоління, системи їх цінностей, потреб та інтересів.

Сучасна молодь соціалізується в якісно інших умовах порівняно з попередніми, і необхідно, поряд з традиційними, шукати нові форми сімейного та колективного виховання.

Подальших досліджень у соціально-педагогічному напрямку потребує розробка профілактичних заходів з запобігання деструктивному впливу, формування у молоді навичок безпечної поведінки в Інтернеті та критичного сприйняття інформації.

Список використаної літератури

1. Вся статистика інтернета и соцсетей на 2021 год. URL: <https://www.web-canape.ru/business/vsya-statistika-interneta-i-socsetej-na-2021-god-cifry-i-trendy-v-mire-i-v-rossii/> (дата звернення: 15.03.2021).
2. Plutchik R., Kellerman H. Emotions and psychotherapy: A psychoevolutionary perspective. *Emotion: Theory, research and experience*. San Diego: Academic press, 1990. Vol. 5. PP.3–41.
3. Елисеєв О.П. *Практикум по психологии личности*. 3-е изд., перераб. СПб.: Питер, 2010. 512 с.
4. Прутченков А.С. *Наедине с собой: психологические тесты и психотехнические упражнения для подростков и старшеклассников*. Москва: Российское педагогическое агентство, 1996. 174 с.

References

1. Organizational Author. (n.d.). All internet and social media statistics for 2021. URL: <https://www.web-canape.ru/business/vsya-statistika-interneta-i-socsetej-na-2021-god-cifry-i-trendy-v-mire-i-v-rossii/>
2. Plutchik, R., & Kellerman, H. (1990). Emotions and psychotherapy: A psychoevolutionary perspective. *Emotion: Theory, research and experience*, 5, 3–41.
3. Elyseev, O.P. (2010). *Praktikum po psikhologii lychnosti* [Workshop on personality psychology]. Piter. [In Russian]
4. Prutchenkov, A.S. (1996). *Naedine s soboy: psikhologicheskie testy i psihotekhnicheskie uprazhneniya dlya podrostkov i starsheklassnikov* [Alone: psychological tests and psychotechnical exercises for adolescents and high school students]. Russian Pedagogical Agency. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 07.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 12.04.2021 р.

Markova Natalia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Department of Social Work

Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

GENDER FEATURES OF YOUTH'S SENSITIVITY TO THE DESTRUCTIVE INFLUENCE OF SOCIAL INTERNET NETWORKS

Abstract. The rapid growth in the number of users of social networks is the main trend of the modern information society. Unfortunately, information on social media is not always positive. The Internet is increasingly turning into a channel for negative influence on minors, educating them in a spirit of permissiveness and licentiousness, deforming their moral consciousness, contributing to victimization, marginalization and criminalization. And young people, due to their psychological and age characteristics, are sensitive to destructive virtual influences. Therefore, the purpose of the article is to identify and characterize the gender characteristics of the behavior of young people on social Internet networks, and their susceptibility to destructive influences. To achieve the goal of the study, methods of analysis, generalization and systematization of information were used on 58 (29 boys and 29 girls) pages of social network users from among students; conversations and testing to determine susceptibility to destructive influences. The results obtained in the course of the study showed an insignificant difference in the behavior of boys and girls on the Internet and their susceptibility to destructive influences. Young men have a lower level of suggestibility and more criticality to the information received, which makes them difficult objects for destructive influence. The author suggested that young people with a low level of manipulative behavior and a high level of suggestibility are more susceptible to destructive influence, including from the Internet. The author concludes that in order to neutralize the destructive influence of virtual networks in the process of social work in young people, it is necessary to form a number of competencies in the field of media-safe behavior and, above all, sustainable criticality to the negative impact of the destructive segments of modern social networks through a conscious attitude to the information coming from them.

Key words: gender; Internet network; destructive influence; psychological protection.